

Πανελλήνιο Συνέδριο Επιστημών Εκπαίδευσης

Τόμ. 2015, Αρ. 2 (2015)

Λειτουργίες νόησης και λόγου στη συμπεριφορά, στην εκπαίδευση και στην ειδική αγωγή: Πρακτικά 5ου Συνεδρίου

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΕΙΔΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ ΚΑΙ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ Π.Τ.Δ.Ε.
ΚΕΝΤΡΟ ΜΕΛΕΤΗΣ ΨΥΧΟΦΥΣΙΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

5^ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

19-21 Ιουνίου 2015

Υπό την αιγίδα του Υπουργείου Πολιτισμού, Παιδείας και
Θρησκευμάτων

« Λειτουργίες νόησης και λόγου στη συμπεριφορά,
στην εκπαίδευση και στην ειδική αγωγή »

ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ

ΑΠΡΙΛΙΟΣ 2016

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ:

Παπαδάτος Γιάννης
Πολύτροπος Πηνελόπη Σταυρούλα
Μπασιτέα Αγγελική

ISSN: 2529-1157

ΑΘΗΝΑ

Η Τέχνη διδάσκει και διδάσκεται.

Μαρία Μιχαηλίδου, Ζωή Πετρά

doi: [10.12681/edusc.178](https://doi.org/10.12681/edusc.178)

Βιβλιογραφική αναφορά:

Μιχαηλίδου Μ., & Πετρά Ζ. (2016). Η Τέχνη διδάσκει και διδάσκεται. *Πανελλήνιο Συνέδριο Επιστημών Εκπαίδευσης*, 2015(2), 842–847. <https://doi.org/10.12681/edusc.178>

Η Τέχνη διδάσκει και διδάσκεται.

Μιχαηλίδου Μαρία
mary_michailidou@hotmail.com

Πετρά Ζωή
petrazoi88@gmail.com

Περίληψη

Η εισήγησή μας αφορά στη συμβολή διαφόρων ειδών τέχνης (Θέατρο, μουσική, ζωγραφική, χορός, κουκλοθέατρο κ.α.) στη μαθησιακή και στην εκπαιδευτική διαδικασία. Μέσα από τις τέχνες προσφέρονται ευκαιρίες για ευαισθητοποίηση των αισθήσεων, καλλιέργεια της φαντασίας και της δημιουργικής σκέψης εισάγοντας το άτομο στις αξίες του πολιτισμού. Μέσα από μια περιπλάνηση στον κόσμο της Τέχνης στόχος είναι να αναδειχθούν τα στοιχεία εκείνα που ο εκπαιδευτικός μπορεί να χρησιμοποιήσει ως εργαλεία για την ολόπλευρη ανάπτυξη των μαθητών (Πολλαπλοί Τύποι Νοημοσύνης). Σύμφωνα και με το Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών και ΔΕΠΣ προτείνεται η οργάνωση καινοτόμων διεπιστημονικών προγραμμάτων που περιέχουν καλλιτεχνικές δραστηριότητες, προαιρετικού όμως χαρακτήρα. Η σύγχρονη εκπαιδευτική πραγματικότητα επιτάσσει προσήλωση στη διδακτέα ύλη, παραβλέποντας συχνά τον ηθικοπλαστικό αλλά και τον θεραπευτικό χαρακτήρα των τεχνών τόσο στην Τυπική όσο και στην Ειδική Εκπαίδευση. Μέσω μιας βιωματικής προσέγγισης της γνώσης, οι μαθητές έχουν τη δυνατότητα όχι μόνο να σκέφτονται αναφορικά με τον κόσμο αλλά και να δρουν μέσα σε αυτόν, καλλιεργώντας έτσι, δεξιότητες γνωστικές, επικοινωνιακές και συναισθηματικές. Για τους παραπάνω λόγους, ο εκπαιδευτικός οφείλει να είναι κατάλληλα προετοιμασμένος ως διαχειριστής της καλλιτεχνικής εκπαιδευτικής διαδικασίας, ώστε να διαμεσολαβεί, να ενορχηστρώνει και να διεγείρει το ενδιαφέρον των μαθητών.

Λέξεις κλειδιά: Τέχνη, Εκπαίδευση, Βιωματικότητα, Διαφοροποιημένη Διδασκαλία, Πολλαπλοί Τύποι Νοημοσύνης, Μαθησιακές Δυσκολίες.

Βασικός σκοπός της εκπαίδευσης είναι η ολόπλευρη ανάπτυξη της προσωπικότητας του μαθητή, τόσο σε γνωστικό επίπεδο όσο και σε ηθικό, κοινωνικό και συναισθηματικό. Το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα όμως στην πράξη ως καθαρά στοχοκεντρικό και εξετασιοκεντρικό, στρέφεται μονοδιάστατα στην ανάπτυξη γνωστικών λειτουργιών, παραγκωνίζοντας όχι μόνο τις υπόλοιπες μορφές δεξιοτήτων αλλά και κάθε εναλλακτικό τρόπο για την καλλιέργειά τους. Είναι σύνηθες λοιπόν φαινόμενο όπως αναφέρει ο Ρόμπινσον (1999:63) όσες καλλιτεχνικές δραστηριότητες προτείνονται από το Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών να αντιμετωπίζονται ως ένα κατ' επιλογήν μάθημα, που υπάρχει η ευχέρεια –όταν υπάρχει πίεση χρόνου, χώρου ή πόρων- να παραλείπονται και να οργανώνονται συνήθως μόνο στα πλαίσια προαιρετικών διεπιστημονικών προγραμμάτων ή να επαφίενται στις προτιμήσεις του εκάστοτε εκπαιδευτικού.

Τι εννοούμε όμως, όταν αναφερόμαστε στις Τέχνες; Παρόλο που οι κατηγορίες που εσωκλείει ο όρος Τέχνες είναι πολυάριθμες, το ελληνικό Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών καθώς και το Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Σπουδών περιλαμβάνουν μόνο τις Εικαστικές τέχνες και τη Μουσική, κυρίως στην Πρωτοβάθμια εκπαίδευση, ενώ στη Δευτεροβάθμια αφιερώνεται μια ώρα την εβδομάδα στο Θέατρο, σε εορταστικές

περιόδους, και λιγοστές διδακτικές ώρες στη Λογοτεχνία, η οποία εξετάζεται σε ένα άκρως φιλολογικό πλαίσιο.

Η προσφορά των τεχνών στην εκπαίδευση είναι αδιαμφισβήτητη. Η αξιοποίηση της Τέχνης στην Εκπαίδευση καθώς και η Εκπαίδευση μέσω της Τέχνης, γίνεται συστηματικότερη τα τελευταία χρόνια (Βρεττός, 1999). Όπως αναφέρεται στο Φλουρής (2006) ο Gardner με τη θεωρία των «Πολλαπλών Τύπων Νοημοσύνης», υποστήριξε ότι η νοημοσύνη είναι ένα σύνθετο πλέγμα διαφορετικών ικανοτήτων κάθε μια από τις οποίες μπορεί να αποτελεί έναν τύπο νοημοσύνης. Ακόμη λαμβάνοντας υπόψη ένα πλήθος ερευνών υποστήριξε ότι και τα παιδιά μικρότερης ηλικίας μπορούν να αλληλεπιδράσουν με τα έργα τέχνης αποδεικνύοντας ότι η αισθητική εμπειρία μπορεί να συμβάλλει στην πολύπλευρη ανάπτυξη της νοημοσύνης, καθώς προσφέρει πλήθος συμβόλων για επεξεργασία. (Gardner, 1990: 53).

Ταυτόχρονα, η έκθεση Gulbenkian «Οι τέχνες στα σχολεία», 25 χρόνια πριν, έδωσε απαντήσεις στο ερώτημα «Ποια η αξία των τεχνών για την εκπαίδευση;». Σύμφωνα με τα ερευνητικά ευρήματα, οι τέχνες συνιστούν ιδιαίτερες κατηγορίες σκέψης και αποτελούν το μέσο για την κατανόηση ενός πολιτισμού. Συγκεκριμένα, διαπίστωσαν πως η ενασχόληση με τις τέχνες ενεργοποιεί το δεξί ημισφαίριο του εγκεφάλου και την τάση του να εστιάζει στα αισθητηριακά, διαισθητικά και χωρικά στοιχεία της αντίληψης και της πράξης. Ακόμα, υποστήριξαν πως βοηθούν στην ανάπτυξη της αυτοκυριαρχίας, αναπτύσσουν το συντονισμό, την ακρίβεια των κινήσεων, την προσοχή στις λεπτομέρειες και βοηθούν τη διαπροσωπική και διαπολιτισμική κατανόηση, επιβεβαιώνοντας έτσι και τη θεωρία του Gardner.

Εξετάζοντας τη σχέση της εκπαίδευσης με την τέχνη, μπορούμε να προσεγγίσουμε την τελευταία με τρεις διαφορετικούς τρόπους:

Ο πρώτος βλέπει την Τέχνη ως έναν **αυτόνομο κλάδο**, μια ξεχωριστή κοινωνικο-πολιτισμική πρακτική που λειτουργεί ως αντικείμενο διδασκαλίας και μπορεί να προσφέρει γνώση. Μια γνώση η οποία είναι πολυεπίπεδη και ταυτόχρονα προσφέρει αισθητική καλλιέργεια μέσω της παρατήρησης και της διαλεκτικής επικοινωνίας με το έργο.

Η δεύτερη οπτική αντιμετωπίζει την Τέχνη ως **εκπαιδευτικό εργαλείο** που χρησιμοποιείται για την επίτευξη παιδαγωγικών στόχων και γνωσιακών δεξιοτήτων. Εδώ η τέχνη παράγεται και χρησιμοποιείται από τους ίδιους τους μαθητές για την αυθόρμητη έκφραση των συναισθημάτων τους μέσα από ήχους, χρώματα, κινήσεις και εικόνες. Μια τέτοια προσέγγιση είναι η πλέον διαδεδομένη θεώρηση της λειτουργίας της τέχνης, που θεωρεί πως η καλλιτεχνική δημιουργία είναι ταυτόσημη με την προσωπικότητα του ατόμου, αναδεικνύοντας έτσι, τον ηθικοπλαστικό της χαρακτήρα. Ακόμη, όπως αναφέρουν οι Μαλαφάντης και Καρέλα (2012) η τέχνη προωθεί το διάλογο και τον πλουραλισμό των απόψεων καθώς υπάρχουν πολλές ερμηνείες σε μια μουσική παρτιτούρα, πολλοί τρόποι για να περιγράψουμε έναν ζωγραφικό πίνακα ή ένα γλυπτό, πολλές ερμηνείες για τη νοηματοδότηση ενός λογοτεχνικού κειμένου.

Ήδη από τις αρχές του 20^{ου} αιώνα με τη θεωρία του Dewey, ο μαθητής τοποθετείται στο κέντρο της σχολικής ζωής και με την καθοδήγηση του εκπαιδευτικού ενθαρρύνεται για αυτενεργό σκέψη και δράση μέσα σε ένα κλίμα ελευθερίας και συνεργασίας. Η γνώση, λοιπόν, κατακτάται μέσα από την εμπειρία και την αναζήτηση προσωπικού νοήματος, μέσα δηλαδή από την αρχή «*μανθάνειν δια του πράττειν*». Επιπλέον, ο Bruner υποστηρίζει ότι ο εκπαιδευτικός οφείλει να δίνει

ευκαιρίες στον μαθητή για να αντιμετωπίζει προβληματικές καταστάσεις, στις οποίες θα πειραματίζεται και θα ανακαλύπτει μόνος του τη γνώση, μέσω της προσωπικής διερεύνησης (Κασσωτάκης & Φλουρής, 2006:129). Σύμφωνα, λοιπόν, με τη θεωρία αυτή ο μαθητής *«συγκροτεί τη γνώση σε μια διαρκή αντιπαράθεση με τον κόσμο, από την ερώτηση στην ανακάλυψη και από την ανακάλυψη στη νέα ερώτηση»* (Φρυδάκη, 2003:104).

Παράλληλα ο Vygotsky, υποστηρίζει ότι οι μαθητές μαθαίνουν αυθόρμητα μέσα από την αλληλεπίδραση με την κοινωνική πραγματικότητα, και ιδιαίτερα με τη χρήση των τεχνών δίνονται ευκαιρίες κοινωνικοποίησης. Γίνεται φανερό λοιπόν η λειτουργία των τεχνών ως μορφών σκέψης και επικοινωνίας στην εκπαίδευση.

Η τρίτη οπτική από την οποία μπορούμε να εξετάσουμε την τέχνη είναι η **τέχνη ως θεραπευτικό μέσο** (*Art—Therapy, Εικαστική Ψυχοθεραπεία*): Η εικαστική τέχνη δίνει την δυνατότητα στον άνθρωπο να είναι ενεργός ως προς τον τρόπο θεραπείας του. *«Η οπτική σκέψη είναι η ικανότητα μας να ομαδοποιούμε μέσω των εικόνων τις σκέψεις και τα συναισθήματα μας για το πώς λειτουργεί ο κόσμος»* (Malchiodi, 2009:28). Τα τελευταία χρόνια στο χώρο της παιδοψυχιατρικής χρησιμοποιούνται όλο και περισσότερο ως διαγνωστικά και θεραπευτικά μέσα διάφορες μορφές τέχνης όπως η μουσική, η ζωγραφική, το δράμα, ο χορός. Η εικαστική θεραπεία μπορεί να έχει καλύτερα αποτελέσματα σε παιδιά, διότι λαμβάνοντας υπόψη το μη αναπτυγμένο λεξιλόγιο τους τους δίνει τη δυνατότητα να εκφράσουν πιο εύκολα μέσα από μια εικόνα συναισθήματα και σκέψεις.

Και ποια είναι τελικά η προσφορά των διαφόρων ειδών τέχνης τόσο στη Γενική Παιδεία όσο και στην Ειδική Αγωγή;

Η **μουσική** παραδείγματος χάρι είναι ένα πολύ αποτελεσματικό μέσο για την προσέγγιση των ψυχικών παθήσεων. Σήμερα αναγνωρίζεται και επιστημονικά η επίδρασή της μέσω της μουσικοθεραπείας, η οποία όπως αναφέρουν οι Πρίνου-Πολυχρονίδου (1991) συμβάλλει στην εκτόνωση των υποσυνείδητων βιωμάτων του ατόμου με στόχο την μετάδοση αισθήματος αισιοδοξίας για τη ζωή επανεπεντάσσοντάς τον ομαλά σε διάφορες κοινωνικές ομάδες. Παράλληλα, αξίζει να σημειωθεί η συμβολή της μουσικοθεραπείας στο γνωστικό τομέα καθώς μέσα από έρευνες έχει παρατηρηθεί ότι η μουσική λειτουργεί βοηθητικά στην απόκτηση γνώσεων και δεξιοτήτων, αυξάνοντας τη μαθησιακή ικανότητα. Συγκεκριμένα, όπως αναφέρουν οι Talkington & Hall η χρήση της μουσικής αυξάνει την λεκτική παραγωγή σε άτομα με νοητική καθυστέρηση τα οποία έχουν χαμηλούς δείκτες λεκτικής επικοινωνίας (Καρτασίδου, Σταϊκόπουλος, 2006).

Από την άλλη πλευρά δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι τα παιδιά από πολύ μικρή ηλικία συνηθίζουν να εκφράζονται μέσα από ζωγραφιές, πλαστελίνες, κολάζ ή γενικότερα μέσω των χειροτεχνιών. Ο **εικαστικός τρόπος** έκφρασης λειτουργεί επικουρικά για τα παιδιά που δεν μπορούν να εκφράσουν λεκτικά τα συναισθήματά τους, τις σκέψεις και τις ιδέες τους και τους δίνει τη δυνατότητα να καλλιεργήσουν αυτό που ονομάζουμε οπτικό γραμματισμό. Η οπτική γλώσσα επιτρέπει την επικοινωνία ιδεών, νοημάτων, πληροφοριών, και συναισθημάτων με τρόπους ιδιαίτερους που δε μπορεί να μιμηθεί κανένα άλλο σύστημα συμβόλων. Όπως αναφέρει και η Malchiodi (2009) *«η οπτική σκέψη είναι η ικανότητα μας να ομαδοποιούμε μέσω των εικόνων τις σκέψεις και τα συναισθήματα μας για το πώς λειτουργεί ο κόσμος»*.

Οι εικαστικές τέχνες μάλιστα τις τελευταίες δεκαετίες έχουν ξεκινήσει να εφαρμόζονται και με θεραπευτικό χαρακτήρα καθώς η θεραπεία μέσω των εικαστικών βοηθά το άτομο να απελευθερώσει κάθε καταπιεσμένο συναίσθημα και να νιώσει οικεία στο να εκφράσει τις ανησυχίες του, το άγχος του και άλλα συναισθήματα που εμποδίζουν τη φυσιολογική πορεία της ζωής του. Με την

εικαστική τέχνη το άτομο καλλιεργεί το πνεύμα του και την ψυχή του, βοηθάει το άτομο να βρει το νόημα της ζωής του σε έναν κόσμο δυσλειτουργικό.

Ο Κινηματογράφος, ή αλλιώς η 7^η τέχνη είναι ένα σύγχρονο μέσο με το οποίο οι μαθητές αποκτούν την ικανότητα να αντιμετωπίζουν κριτικά και δημιουργικά το πλήθος των οπτικοακουστικών ερεθισμάτων της καθημερινής τους ζωής. Τα μηνύματα που αναδεικνύονται είναι πολυτροπικά: συνδυάζουν δηλαδή κείμενο, εικόνα και ήχο. Δημιουργείται έτσι η ανάγκη για ένα νέο, πιο σύνθετο είδος γραμματισμού, τον «οπτικοακουστικό εγγραμματισμό».

Το **θεατρικό παιχνίδι και η δραματοποίηση** όπως αναφέρουν ο Ζαφειριάδης & Δαρβούβης (2010) προτείνονται ως εναλλακτικές μέθοδοι διδασκαλίας με βιωματική μορφή για πολλά μαθήματα, από το ΑΠΣ και ΔΕΠΣ, καθώς προσφέρονται και για ομαδική εργασία των μαθητών. Η παιδαγωγική ωφελιμότητα του θεάτρου θεωρείται αναμφισβήτητη από τις επιστήμες της Παιδαγωγικής, της Ψυχανάλυσης και της Κοινωνιολογίας. Όπως αναφέρει ο Πλωρίτης (1996)¹, «το θέατρο, ως ισχυρό μέσο εσωτερίκευσης του πραγματικού, ως «πρόβα ζωής», ως παιχνίδι ρόλων, που οι σχέσεις του ορίζονται και διασφαλίζονται μέσα από σκηνικές συμβάσεις, ως αρχαίο μέσο «κάθαρσης», είναι μια τέχνη που από τη φύση της είναι συλλογική και προσφέρει στον άνθρωπο αναρίθμητες ευκαιρίες συμπιλίωσης των προσωπικών και κοινωνικών αξιών». Η διδασκαλία των θεατρικών κειμένων αξιοποιεί σε μεγάλο βαθμό τη χρήση **δραματικών μεθόδων**, η οποία είναι ιδιαίτερα σημαντική, αφού οδηγεί τους μαθητές στο να μοιραστούν κοινές εμπειρίες, σκέψεις και συναισθήματα με κοινό άξονα το θέατρο. Σύμφωνα με τον Κουρετζή, όπως αναφέρεται στο Αποστολίδου & Χοντολίδου (1999:370), η διαδικασία αυτή διευκολύνει τους μαθητές να επικοινωνήσουν με τον κόσμο των κειμένων, να βιώσουν το περιεχόμενό τους μέσα από δραστηριότητες που αναφέρονται σε αυτό και να καλλιεργήσουν έτσι την προφορική και γραπτή τους έκφραση. Με τον όρο **δραματοποίηση** δεν εννοείται η παράσταση ενός θεατρικού ή λογοτεχνικού έργου αλλά μια διαδικασία όπου οι μαθητές χρησιμοποιούν τεχνικές του θεάτρου (ρόλος, κίνηση, χώρος) και του δράματος (διάλογος, δράση, πλοκή, συγκρούσεις) για τη μεταγραφή ενός κειμένου, με σκοπό την μεταφορά του στην σκηνή της τάξης ή του σχολείου. Ως βιωματική μέθοδος διδασκαλίας, οι μαθητές ενθαρρύνονται να συμμετέχουν ενεργά στη μάθηση ανατρέποντας την παραδοσιακή οργάνωση του διδακτικού έργου. Το θεατρικό παιχνίδι αποτελεί έτσι, μια διαδικασία κοινωνικής αλληλεπίδρασης, αφού κάθε μαθητής που συμμετέχει σε αυτό, πράττει, κινείται, επηρεάζεται από τις πράξεις και από τη συμπεριφορά των συμμαθητών του. Μέσα από τον αυτοσχεδιασμό και τις ομαδικές δραστηριότητες η σκέψη ξεφεύγει από συγκεκριμένα πλαίσια, κινείται σε συμβολικά επίπεδα και η συμπεριφορά γίνεται πιο ευέλικτη και ευπροσάρμοστη σε κοινωνικές καταστάσεις.

Ακόμα, πέρα από το Αναλυτικό Πρόγραμμα της γενικής εκπαίδευσης, η δραματοποίηση και το παιχνίδι ρόλων προτείνονται ως ενδεικτικές δραστηριότητες και στα σχέδια διδασκαλίας και στο υποστηρικτικό υλικό για μαθητές με μαθησιακές δυσκολίες, σύνδρομο Down ή αυτισμό. Θεωρούνται ακόμα από τις πιο αποτελεσματικές μεθόδους, για τη διδασκαλία μαθητών με προβλήματα συμπεριφοράς, προκειμένου να οργανώσουν την καθημερινή τους συμπεριφορά και να βελτιώσουν τις επικοινωνιακές τους δεξιότητες.

---

¹ Πλωρίτης, Μ. (1996). «Ένας Υπηρέτης-Αφέντης», στον Γκολντόνι, Κάρλο. *Υπηρέτης δύο αφεντάδων*, ελεύθερη απόδοση Μάριος Πλωρίτης. Αθήνα: Καστανιώτης. Στο Αποστολίδου, Β., Καπλάνη, Β. & Χοντολίδου, Ε. (επιμ.) (2002). Διαβάζοντας λογοτεχνία στο σχολείο... Μια νέα πρόταση διδασκαλίας (σσ. 301-302).

Τέλος, το **κουκλοθέατρο** καλύπτει ποικίλες θεατρικές εκφράσεις από τις μορφές παιξίματος (μαριονέτες, κούκλες, θέατρο σκιών, μαύρο θέατρο) μέχρι τις μορφές εφαρμογής (σε θέατρα, στο δρόμο στην τηλεόραση, στα σχολεία, στην ψυχοθεραπεία). Βασικό χαρακτηριστικό του είναι το παιχνίδι που συντελείται ανάμεσα στον πραγματικό και το φανταστικό χρόνο, σε πραγματικά και φανταστικά πρόσωπα και στην επικοινωνία του καλλιτέχνη με το κοινό. Ταυτόχρονα, αξίζει να αναφερθεί ότι το κουκλοθέατρο καλλιεργεί την κιναισθητική και τη χωροαντιληπτική νοημοσύνη των συμμετεχόντων, αφού οι γκριμάτσες του προσώπου, ο λόγος και οι κινήσεις του σώματος πρέπει να συνδυάζονται αρμονικά.

Προκειμένου όμως να ενταχθεί η Τέχνη στη μαθησιακή διαδικασία υπάρχουν πολλές προϋποθέσεις που πρέπει να ληφθούν υπόψη από την πλευρά του εκπαιδευτικού ώστε αυτή να οδηγήσει στους επιθυμητούς στόχους. Αν και η Τέχνη στην εκπαίδευση έχει μαθησιακό και θεραπευτικό χαρακτήρα δεν μπορούμε να παραβλέψουμε τις δυσκολίες που μπορούν να προκύψουν κατά τη διάρκεια της αξιοποίησής της στη διδασκαλία. Για παράδειγμα πολύ συχνά παρατηρείται αδυναμία συγκέντρωσης, παρορμητική ή και αντικοινωνική συμπεριφορά των μαθητών, προβλήματα στην κατανόηση του νοήματος, και βραχυπρόθεσμη μνήμη, δυσκολίες τις οποίες ο εκπαιδευτικός καλείται να υπερβεί.

Για αυτό, δεν πρέπει να βλέπει τον εαυτό του ως φύλακα και διανομέα της γνώσης αλλά ως οργανωτή των μαθησιακών ευκαιριών (Tomlinson, 2001:16). Καταργείται η παντοδυναμία του από καθέδρας λόγου, δηλαδή του λόγου που αποκλείει την αντίδραση, την αντιπαράθεση, τον αντίλογο (Φρυδάκη, 2009:146) και η τάξη οργανώνεται με αποτελεσματικές δραστηριότητες και εξερευνήσεις (Tomlinson, 2001:16). Σε μια αίθουσα διδασκαλίας ο εκπαιδευτικός πρέπει να λειτουργεί ως «προπονητής ή μέντορας» που δίνει τη δυνατότητα στους μαθητές του μέσα από την ενεργό δράση να προσεγγίσουν τη γνώση και να αποκτήσουν ευθύνη για αυτή (Tomlinson, 2001:16). Παράλληλα, σύμφωνα με την Κουτσελίνη (2006: 94-96) κρίνεται απαραίτητη η **διάγνωση των αναγκών του κάθε μαθητή και η τήρηση αρχείου για συνεχή αξιολόγηση και ανατροφοδότηση**. Ο εκπαιδευτικός καλείται να γνωρίζει ποιες είναι οι ανάγκες, οι κλίσεις και τα ενδιαφέροντα του κάθε μαθητή, προκειμένου να διαφοροποιεί τη διδασκαλία του για να ανταποκριθεί όσο το δυνατόν πιο αποτελεσματικά. Έτσι υπογραμμίζεται η ανάγκη να εκτιμούνται τα παιδιά για αυτό που είναι αλλά και να αναγνωρίζεται η σημασία της ελευθερίας και της ευελιξίας για ανάπτυξη και εξέλιξη (Downey & Kelly, 1979). Τέλος, βασική προϋπόθεση αποτελεί και η **επιμόρφωση των εκπαιδευτικών**, που επιβάλλεται να είναι συστηματική και οργανωμένη.

Εξετάζοντας λοιπόν τα οφέλη της χρήσης των Τεχνών στην Εκπαίδευση από μια συνολική σκοπιά διαπιστώνεται ότι δίνεται η δυνατότητα στο παιδί να καλλιεργήσει τις *γνωστικές δεξιότητες*, αφού χρησιμοποιείται ο προφορικός αλλά και ο γραπτός λόγος, την ικανότητα να χρησιμοποιεί τη φαντασία και τη δημιουργικότητά του, να παρατηρεί, να ακούει, να διαβάζει και γενικά να παρατηρεί τον κόσμο από ποικίλες οπτικές γωνίες. Παρέχεται ακόμη η ευκαιρία στο μαθητή να κατανοεί έννοιες και ιδέες, να αναπτύξει κοινωνικές, πολιτιστικές και συναισθηματικές δεξιότητες καθώς προωθείται η καλλιέργεια της συνεργασίας και της αλληλεγγύης, εδραιώνεται η εμπιστοσύνη, τονώνεται η αποδοχή της διαφορετικότητας και προωθείται ο γόνιμος διάλογος.

Θα μπορούσαμε να πούμε πολλά ακόμα για τη συνεισφορά των τεχνών στη ζωή του ανθρώπου- το πιο σημαντικό όμως που δε μπορούμε να παραβλέψουμε είναι πως παρά την ποικιλία των δραστηριοτήτων, τον τομέα και το σκοπό για τον οποίο εφαρμόζονται, δεν παύουν να είναι μια γλώσσα κοινή, ένας κώδικας επικοινωνίας

κοινός και προσιτός σε όλους και για όλους. Αποτελεί λοιπόν πρόκληση για εμάς τους εκπαιδευτικούς να δημιουργήσουμε ένα πρόσφορο έδαφος στο οποίο θα μπορούμε να καλλιεργήσουμε το διάλογο μεταξύ της εκπαίδευσης, της τέχνης και του παιδευτικού ρόλου της στη ζωή των παιδιών.

Βιβλιογραφία

Ξενόγλωσση – Μεταφρασμένη

Downey M. & Kelly A. (1979). *Theory and practice of education: An introduction*. London, Harper and Row.

Gardner, Howard (1990). *Art Education and Human Development*. Los Angeles: Getty Education for the Arts.

Malchiodi, C., (2009). *Εικαστική θεραπεία*. Μετάφραση: Ελένη Αστερίου. Αθήνα: Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα

Tomlinson, C. A. (2001). *Differentiated instruction in the regular classroom. Understanding Our Gifted*, 14(1), 3-6.

Ελληνόγλωσση

Αποστολίδου, Β., Χοντολίδου, Ε. (1999). *Λογοτεχνία και εκπαίδευση*. Αθήνα: Εκδόσεις Τυπωθήτω, Γιώργος Δάρδανος.

Βρεττός, Ιωάννης Ε. (1999). *Εικόνα και Σχολικό Εγχειρίδιο-Επιλογή, Μεθοδολογική προσέγγιση, Ανάγνωση*. Αθήνα.

Ζαφειριάδης, Κ., Δαρδουβής, Α. (2010). *Η δραματοποίηση ως μέθοδος διδασκαλίας στο σύγχρονο σχολείο. Ένας πρακτικός οδηγός για εκπαιδευτικούς γενικής και ειδικής αγωγής*. Εκδοτικός οίκος Αδελφών Κυριακίδη α.ε., Θεσσαλονίκη.

Κασσωτάκης, Μ. & Φλουρής, Γ. (2006α). *Μάθηση & Διδασκαλία* (Τομ. Α'). Αθήνα.

Κασσωτάκης, Μ. & Φλουρής, Γ. (2006β). *Μάθηση και Διδασκαλία: Θεωρία, Πράξη και Αξιολόγηση της Διδασκαλίας* (Τόμ. Β'). Αθήνα.

Κουτσελίνη, Μ. (2001). Η Ανάπτυξη Προγραμμάτων σε Μικροεπίπεδο και η Παιδαγωγική Αυτονομία του Εκπαιδευτικού. *Παιδαγωγική Επιθεώρηση*, 31/2001. Αθήνα: Ατραπός- Περιβολάκι.

Μαλαφάντης, Κ. & Καρέλα, Γ. (2012). *Για μια ποιοτική Εκπαίδευση: Οι Τέχνες στην Εκπαίδευση και η έννοια της διαφορετικότητας μέσα από την Τέχνη*. Πρακτικά Συνεδρίου «Η ποιότητα στην Εκπαίδευση: Τάσεις και Προοπτικές» (Τόμ. Α'). ΕΚΠΑ, Αθήνα.

Πρίνου-Πολυχρονοπούλου, Λ. (1991). *Μουσική και Ψυχολογία. Εισαγωγή στη μουσικοθεραπεία* Αθήνα: Θυμάρι.

Ρόμπινσον, Κ. (1999). *Οι τέχνες στα σχολεία. Αρχές, Πρακτικές, Προβλέψεις*. Αθήνα: Εκδόσεις Καστανιώτη.

Φρυδάκη, Ε. (2003). *Η θεωρία της λογοτεχνίας στην πράξη της διδασκαλίας*. Αθήνα: Εκδόσεις Κριτική.